

Opis źródła:

Variae Kasjodora Senatora są dziełem szczególnym w historiografii. Zawierają listy królewskie, pisma urzędowe i formuły nominacji dygnitarzy różnych szczebli hierarchii w państwie Rzymian i Gotów rządzonym przez Teoderyka Wielkiego, Atalaryka, Amalasantę, Teodahada i Witigisa w latach 489–538. Zwłaszcza dość długie panowanie Teoderyka uchodzi za szczęśliwy czas dla Italii. Z pierwszych listów zamieszczonych w opisywanym dziele można dowiedzieć się szczegółów dotyczących rodziny Kasjodora i jego samego. Już jego przodkowie zajmowali ważne miejsca w administracji państwowej, a ojciec rozpoczął swoją karierę w czasach Odoakra, przechodząc na stronę zwycięskiego Teoderyka Wielkiego. Był prefektem Bruttium i Lukanii, czyli ziem południowej Italii, odpowiadających mniej więcej dzisiejszym Apulii i Kalabrii, prefektem pretorium i patrycjuszem. Kasjodor Senator urodził się w latach 80. V w., prawdopodobnie w Squillace w Kalabrii – tam przynajmniej spędził dzieciństwo. Starannie wykształcony Kasjodor rozpoczął karierę u boku ojca. Teoderyk już w 507 mianował go kwestorem pałacu, a pod koniec życia magistrem officiorum i być może już prefektem pretorium, gdyż urząd ten Kasjodor sprawował na pewno za następców Teoderyka, w 514 r. był też konsulem Zachodu. Nie znamy dokładnych dat sprawowania przez niego funkcji, na pewno jednak od 507 roku, przez 30 lat z jakimiś przerwami, był pierwszoplanową postacią na dworze, zwierzchnikiem kancelarii królewskiej i głównym autorem wszelkich pism królewskich, co ostatecznie potwierdził tytuł magister officiorum. Po zajęciu Rawenny (rezydencji władców ostrogockich) przez wojska bizantyńskie w 540 r., Kasjodor zszedł z politycznej sceny. Nie posiadamy pewnych informacji na temat miejsca jego pobytu w następnych latach. Pod koniec życia wrócił do Kalabrii i założył dwa klasztory dla mnichów poświęcających się ascezie. Jego śmierć można datować na około 580 r. W ostatnich latach swej zaszczytnej służby dla władcy na dworze w Rawennie Kasjodor postanowił upublicznić owoce swojej pracy i opublikować wybór listów pisanych przez siebie w imieniu królów (księgi I–X), jak również dokumentów własnych, wystawianych przez niego jako prefekta pretorium (księgi XI–XII). Być może widząc nieuchronny koniec państwa, któremu służył, chciał uwiecznić sposób jego funkcjonowania i zarządzania nim. Niewątpliwie nie są to wszystkie pisma, które wyszły z jego kancelarii, postarał się jednak o to, by jego zbiór 468 dokumentów przedstawiał wszystkie aspekty funkcjonowania państwa. Mamy więc listy do królów, które ukazują politykę zagraniczną państwa, do odpowiedzialnych za przemarsze wojsk i ich aprowizację, do prefektów i zarządców prowincji w sprawach lokalnych, a także dotyczące transportu, igrzysk, teatrów, odbudowy zabytkowych budynków, rolnictwa czy rybołówstwa. Kilka listów ilustruje też sposoby załatwiania spraw spornych między chrześcijanami a Żydami czy Rzymianami a

Gotami, podaje rozwiązania prawne i kompetencje poszczególnych urzędników czy dygnitarzy¹.

Miejsca wydania i tłumaczenia:

Hodgkin T., *The Letters of Cassiodorus. A Condensed Translation of the Variae Epistolae of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator*, London 1886

Cassiodori Senatoris *Variae*, w: *Monumenta Germaniae Historica Auctorum Antiquissimorum*, t. 12, ed. T. Mommsen, Berolini 1894

Barnish S. J. B., *The Variae of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator*, Liverpool 1992.

Cassiodoro Senatore, *Variae*, introd., trad. e note di L. Viscido, Luigi Pellegrini Editore 2005².

Kasjodor Senator, *Variae*, tłum. A. Kołtunowska, R. Sawa, rewizja przekładu i oprac. M.

Ożóg, H. Pietras, Kraków 2017.

Miejsce przechowywania źródła:

Brak informacji o oryginale źródła.

Tekst źródła:

Kasjodor Senator, *Variae*, tłum. A. Kołtunowska, R. Sawa, rewizja przekładu i oprac. M. Ożóg, H. Pietras, Kraków 2017, s. 5, 6*, 15*, 25*, 26*.

KSIEGA PIERWSZA

1. Król Teodoryk do imperatora Anastazjusza.

ok. 508 r.

[1] Najłagodniejszy Imperatorze, trzeba, abyśmy dążyli do pokoju. Nie mamy, jak wiadomo, powodów do gniewu – już ten, kto nie jest gotów działać sprawiedliwie, występuje przeciw dobrym obyczajom. Oczywiście, każde królestwo powinno pragnąć pokoju – dzięki niemu rozwijają się narody i strzeżone są bogactwa dla następnych pokoleń. Albowiem to pokój jest wspaniałą matką szlachetnych nauk – on, mnożąc ród śmiertelników przez kolejne narodziny,

¹ Kasjodor Senator, *Variae*, tłum. A. Kołtunowska, R. Sawa, rewizja przekładu i oprac. M. Ożóg, H. Pietras, Kraków 2017, s. V–VI, VIII–X.

² Wydania za: Kasjodor Senator, *Variae*..., s. XIII.

rozwija talenty, pielęgnuje dobre obyczaje; rozpoznasz człowieka nieświadomego tak wielkich spraw, kiedy zauważysz, że nie szukał on pokoju.

[2] Dlatego też, najłaskawszy z imperatorów, mając na względzie Waszą potęgę i godność, powinniśmy szukać z Wami zgody, którą miłując, do dziś się rozwijamy. Albowiem spośród wszystkich królestw to Wy jesteście najpiękniejszą ozdobą, Wy jesteście ratunkiem i obroną dla całego świata. Słusznie podziwiają Was inni władcy – wiedzą, że jest w Was coś szczególnego, a my najlepiej o tym wiemy, ponieważ w Waszym kraju z Bożą pomocą nauczyliśmy się, jak sprawiedliwie mamy rządzić Rzymianami.

[3] Nasze królestwo jest naśladowaniem Waszego, kształtem dobrych rządów, odwzorowaniem niezwyklej władzy; wyprzedzamy inne narody o tyle, o ile postępujemy za Wami. Często mnie zachęcacie, abym sprzyjał senatowi, gorliwie przestrzegał praw nadanych przez imperatorów, bym złączył wszystkie ziemie Italii. Jak możecie oddzielać od świętego pokoju tego, którego nie chcecie stawiać przeciwko Waszym obyczajom? Do tego dochodzi również pełna szacunku miłość do miasta Rzymu, od której nie mogą odstąpić ci, którzy złączyli się pod jednym imieniem.

[4] Uznaliśmy zatem za konieczne wysłać poselstwo do Waszej Najjaśniejszej Łaskawości, aby wiarygodność pokoju, podważona, jak wiadomo, przez ostatnie wydarzenia, przetrwała odbudowana w swojej mocy natychmiast po usunięciu napięć; nie wierzymy, że znosicie jakąkolwiek niezgodę pomiędzy dwoma państwami, które zawsze stanowiły jedno ciało pod rządami dawnych imperatorów. [5] Powinny one łączyć się ze sobą, nie tylko zachowując obojętną uprzejmość, lecz także wspierając się nawzajem swoimi siłami. Niech będzie jedna wola, zawsze jedna myśl rzymskiej władzy. Czegokolwiek możemy dokonać, niech to należy do Waszych zasług.

[6] Z tego względu, przedkładając pełne czci pozdrowienie, z pokornym sercem błagamy, abyście nie odbierali nam Waszej najchwalebniejszej miłości, której wypada mi się spodziewać, nawet gdyby inni sądzili, że nie należy jej udzielić. Pozostałe zaś słowa powierzyliśmy do przekazania Waszej Łaskawości przez posłańców, aby zawartość listu nie była zbyt obszerna ani nie wydawało się, że pominęliśmy coś dla naszych korzyści. [...]

6. Król Teodoryk do Znakomitego Agapita, prefekta miasta.

[1] Przystoi, aby władca troszczył się o wzrastanie państwa, a i prawdziwie godzi się, aby upiększał budowłami królewskie pałace. Obyśmy nie ustępowali starszym w pięknie, skoro nie

jesteśmy gorsi co do szczęśliwości czasów. [2] Dlatego też podjęliśmy się wielkich prac w bazylice Herkulesa w Rawennie. Jego imieniu starożytność przypisała właściwie wszystko, cokolwiek w godnej podziwu czci ustawiła w świątyni. Najstaranniej powierzamy Waszej Wielmożności, abyście zgodnie z załączonym pismem wyznaczyli nam najbardziej doświadczonych w stolicy kamieniarzy, aby umiejętnie zebrali podzielone części i po ich spojeniu, dzięki współgrającym ze sobą kolorom, nadali im godnie naturalny wygląd. Od sztuki ma pochodzić ujarzmianie natury; niech kolorowe marmurowe płyty układają się w miłą oku różnorodność obrazów, ponieważ zawsze jest w cenie to, co dobrano dla pięknego efektu. [3] Użyczysz im środków i przewozu; niech nasza władza nikogo nie obciąża, gdyż chcemy mieć na uwadze pożytek każdego z osobna.

[...]

17. Król Teodoryk do wszystkich Gotów i Rzymian mieszkających w Tortonie.

507/511 r.

[1] Pamiętając o zasadzie powszechnego pożytku, której zawsze chętnie służyliśmy, zarządzamy umocnienie położonej niedaleko Was twierdzy, ponieważ dobrze się planuje sprawy wojenne, kiedy się je załatwia w czasie pokoju. Oczywiście, obwarowanie wtedy będzie najlepiej wykończone, kiedy zostanie wsparte długim namysłem. Wszystkie nagłe działania okazują się nierozważne i źle planuje się budowanie wówczas, gdy zagrożenie już istnieje. [2] Pomyśl też, że sam duch może nie był skory do odwagi, gdy będzie nękany innymi troskami. Słusznie przodkowie użyli nazwy ekspedycja, ponieważ umysł zajęty bitwą nie powinien być rozpraszany innymi rozmyślaniami. Dlatego też sprawą należy się zająć, dotyczy ona dobra ogółu i nie wolno zwlekać z wypełnieniem polecenia, które niewątpliwie służy poddanym. [3] Tak więc tą decyzją zalecamy, abyście szybko zbudowali sobie domy we wspomnianej twierdzy, informując nas o przebiegu rzeczy. Jak my oceniamy sprawy dla Was korzystne, tak też chcemy widzieć, że Wy ozdabiacie nasze czasy najpiękniejszymi budowlami. Wówczas bowiem zdarzy się, że zarówno zechcecie ponieść odpowiednie wydatki w Waszych domach, jak też nie będzie Wam przykre mieszkanie, które własnym zamysłem będziecie mogli stworzyć. [4] Pytam się, jakie jest życie we własnym domu, kiedy wróg jest zmuszony znosić najgorsze kwatery? On wystawiony jest na deszcz, Was chronią dachy; jego zżera głód, Was krzepią przygotowane zapasy. W ten sposób bardzo dobrze się zabezpieczycie, a Wasz wróg będzie znosił los przegranego jeszcze przed bitwą. Wiadomo bowiem, że w potrzebie ten okazuje się najdzielniejszym mężem, kto nie rozprasza się innymi sprawami. Któż bowiem

uważany by był za roztropnego, gdyby zaczął zajmować się budowlami albo gromadzić zapasy, kiedy należy prowadzić wojny?

[...]

Słowniczek pojęć:

Teodoryk, król Ostrogotów –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Teodoryk-Wielki;3986461.html>

Anastazjusz I, cesarz bizantyński –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Anastazjusz-I;3869152.html>

Agapit, Flavius Agapitus – senator, patrycjusz od 511, urzędnik na dworze Teodoryka, prefekt Rzymu w latach 508–509, konsul w 517; w 526 r. był uczestnikiem poselstwa do cesarza Justyniana I w sprawie prześladowań arian. Za: Kasjodor Senator, *Variae...*, s. 15*, przyp. 1.

Herkules, Herakles – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Herakles;3911142.html>

Rawenna – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Rawenna;3966280.html>

Goci – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Goci;3906278.html>

Tortona (dawniej Dertona) – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Tortona;3988263.html>

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Dlaczego Teodoryk tak bardzo cenił pokój?
2. Co ma świadczyć o tym, że Teodoryk szukał inspiracji do sposobu panowania nad Rzymem w Konstantynopolu?
3. W jaki sposób Teodoryk postrzegał Bizancjum?
4. Czym Teodoryk motywował troskę o architekturę świątyni w Rawennie?
5. Czy zgodzisz się ze stwierdzeniem, że Teodoryk był troskliwym władcą? Uzasadnij odpowiedź.
6. Wymień dziedziny życia, o których odpowiednie funkcjonowanie zabiegał władca.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jakie relacje panowały między Teodorykiem a Rzymianami? Wymień fragmenty źródła, uzasadniające swoją odpowiedź.
2. W jaki sposób – na podstawie tekstu – Teodoryk zarządzał Rzymem? Co miało mu pomóc utrzymać tam władzę?

Literatura pomocnicza:

Collins R., *Europa wczesnośredniowieczna 300–1000*, przeł. T. Szafrński, Warszawa 1996, s. 116–122.

Heather P., *Odrodzenie Rzymu. Cesarze i papieże: bój o władzę nad chrześcijaństwem*, przeł. J. Szczepański, Poznań 2014, s. 17–119.

Mączyńska M., *Wędrowki Ludów. Historia niespokojnej epoki IV i V wieku*, Warszawa–Kraków 1996, s. 212–221

Strzelczyk J., *Goci – rzeczywistość i legenda*, Warszawa 1984, s. 123–173

Wolfram H., *Historia Gotów. Narody i cywilizacje*, przeł. R. Darda-Staab, I. Dębek, K. Berger, Warszawa–Gdańsk 2003, s. 309–377.

Najważniejsze cezury:

Opisane przez źródło wydarzenia miały miejsce w latach 507–511. W 507 r. władca Franków Chlodwig I ukończył dzieło zjednoczenia pod swoimi rządami terenów Galii. W tym samym roku Alaryk II, władca Wizygotów, zginął w bitwie pod Vouillé w bitwie z wojskiem Chlodwiga I. W 511 r. nastąpił podział państwa Franków pomiędzy czterech synów wspomnianego Chlodwiga. Także w 511 r. Toraman, władca Hunów, zdobył stolicę Magadhy (Indie), kładąc kres politycznemu znaczeniu dynastii Guptów.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek